

4. Bespreking per soort

4.1. Rotgans- *Branta bernicla*

In het voorjaar van 1983 werden zeer veel noordwaarts vliegende Rotganzen waargenomen. Figuur 7.4 laat voor de drie deelgebieden het trekverloop zien. Duidelijk blijkt dat in alle drie deelgebieden de trek zich sterk in de maand maart concentreert. In Zuid-Holland, Noord-Holland en het Waddengebied werden in de periode 26 februari- 14 april respectievelijk 78% (n= 1924), 91% (n= 17243) en 88% (n=913) van de totale aantallen noordwaarts vliegende Rotganzen gezien. Ook de hoogste presentiepercentages werden steeds in maart vastgesteld. Alle opvallende verplaatsingen betroffen steeds noordwaartse trek: in de drie deelgebieden Zuid-Holland, Noord-Holland en het Waddengebied trok respectievelijk 87% (n= 2194), 99% (n= 17317) en 98% (n= 928) van de waargenomen vogels naar noord.

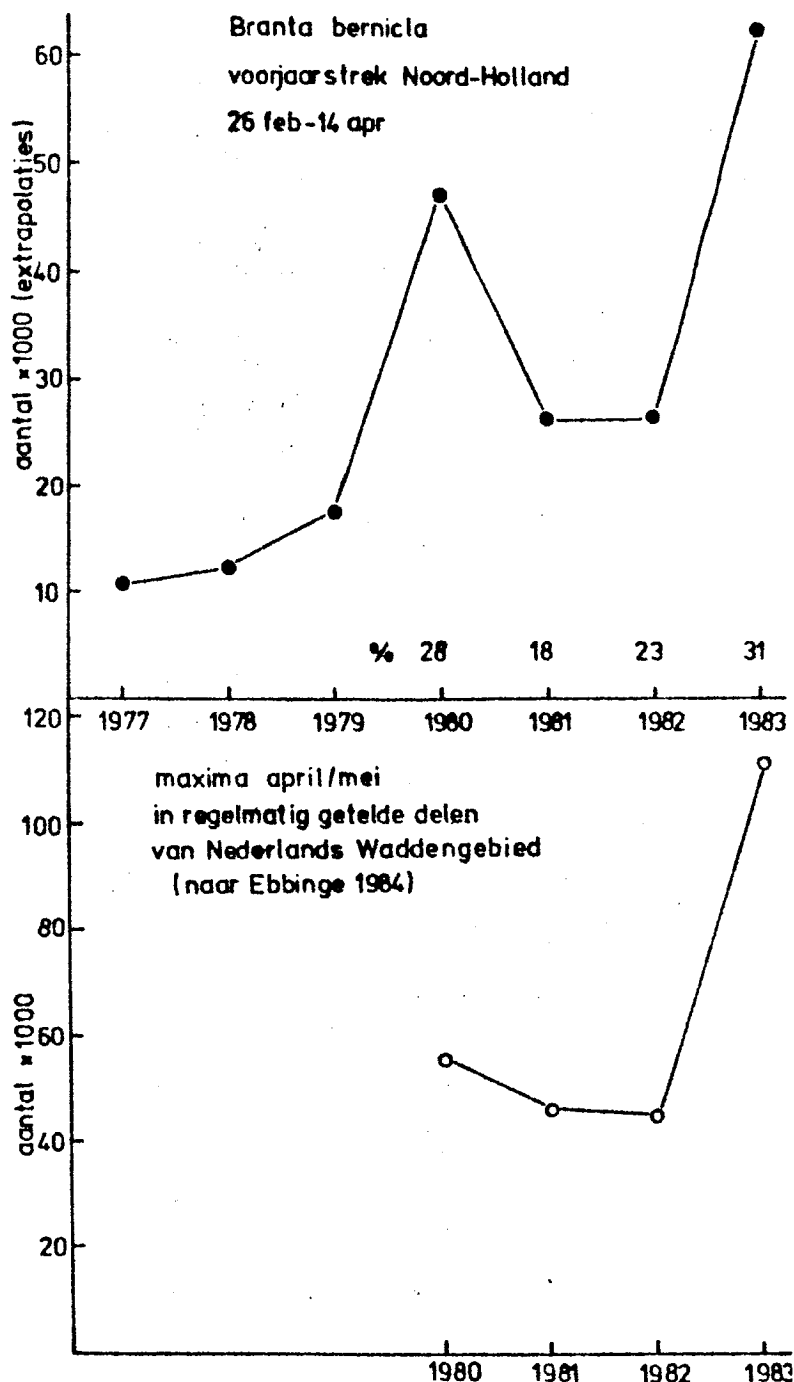
Enkele topuren waren:

30 jan 83: 8- 9 u. 300 N Schev.
27 feb 83: 13-14 u. 279 N Hbz.
7 mrt 83: 10-11 u. 343 N Hbz.
11 mrt 83: 9-10 u. 390 N Hbz.
18 mrt 83: 7-10 u. resp. 911 N, 516 N en 1048 N Hbz.
19 mrt 83: 12-13 u. 588 N Hbz.
20 mrt 83: 7-10 u. resp. 436 N, 458 N en 246 N Hbz.
20 mrt 83: 8- 9 u. 2 Z, 239 N Texel
21 mrt 83: 9- 9 u. 444 N Hbz.
24 mrt 83: 8-11 u. resp. 306 N, 331 N en 340 N Hbz.
31 mrt 83: 6- 7 u. 617 N Hbz.
7 apr 83: 7- 9 u. resp. 586 N en 520 N Hbz.

De laatste Rotganzen werden gezien op 6 mei in Scheveningen (2 Z9, op 27 juni aan de Hondsbossche (1 N) en op 1 juni op Texel (46 N). In juni werden nog in 7 uren Rotganzen waargenomen met een totaal van 108 exemplaren. Uit de meeste jaren worden deze maand meer late doortrekkers gemeld.

Verreweg de meeste Rotganzen werden langs de kust van Noord-Holland gezien (cf. figuur 7.4). De uurgemiddelden noordwaarts trekkende vogels over het gehele voorjaar bedroegen voor Zuid-Holland, Noord-Holland en het Waddengebied respectievelijk 3.42, 37.16 en 5.04. Tijdens de periode 26 februari-14 april, waarin langs de Hollandse kust 90% van de trek geconcentreerd was, werd in Zuid-Holland 11% van het in dezelfde periode in Noord-Holland geconstateerde uurgemiddelde noordwaarts trekkende Rotganzen vastgesteld, terwijl in het Waddengebied 13% werd gezien (n= 92.9). De verschillen tussen Zuid-Holland en Noord-Holland zouden verklaard kunnen door stuwning tegen de Nederlandse kust van de uit de Britse eilanden afkomstige ganzen op analoge wijze als door Platteeuw (1980) gesuggereerd werd voor Bergeenden op ruitrek. Ook het "afsnijden" van de bocht in de Nederlands/Belgische Noordzeekust door de uit Noord-Frankrijk afkomstige vogels kan echter hiervoor een verklaring vormen. Zo zouden Rotganzen, die al ter hoogte van Calais of Duinkerken vanwege hun pal NO gerichte koers zee kozen, pas bij Noord-Holland weer binnen gezichtsafstand van de kust komen. Dat er in het Waddengebied minder Rotganzen worden gezien, zal waarschijnlijk te maken hebben met het feit dat veel vogels na Den Helder via het Marsdiep de Waddenzee insteken (eigen obs. voorjaar 1984).

Voor de periode 26 februari- 14 april zijn voor alle voorjaren sinds 1977 op basis van de in de betreffende weken vastgestelde uurgemiddelden en het geschatte aantal uren daglicht in die periode extrapolaties gemaakt die als schattingen worden beschouwd van het totaal aantal Rotganzen dat in elk van die voorjaren langs de Noordhollandse kust noordwaarts vloog. Deze aantallen staan in figuur 4.1 weergegeven. Ter vergelijking staan in deze figuur tevens voor de jaren 1980-1983 de seizoensmaxima uit april/mei van enkele frequent getelde delen van het Nederlandse Waddengebied geschetst (naar Ebbing 1984). De verlopen lijken redelijk parallel te gaan. Ook tellingen langs de Friese kust (het beste voorjaarsgebied voor Rotganzen de laatste jaren) geven hetzelfde beeld te zien (Engelmoer et al. 1983). Uit figuur 4.1 komt duidelijk naar voren dat 1983 verreweg het beste jaar was uit de serie voor langsttrekkende Rotganzen. Naar schatting zijn er meer dan 60000 vogels langs de Hondsbossche noordwaarts gevlogen. Omdat 1982 een zeer goed broedseizoen voor de Rotgans was (in de herfst werd een aandeel jongen van ongeveer 50% vastgesteld, Ebbing 1984), is dit hoge aantal direct verklaarbaar. In jaren met een goed broedsucces neemt de wereldpopulatie Rotganzen gelijk sterk toe. Zo werden in januari 1983 in West-Europa maar liefst 202500 vogels geteld tegen slechts

Figuur 4.1. Schattingen van totaal aantal langs de Noordhollandse kust noord trekkende Rotganzen tussen 26 februari en 14 april op basis van extrapolaties (1977-1983) met voor de laatste vier jaar de percentages die zij van de wereldpopulatie uitmaken; ter vergelijking de voorjaarsmaxima in enkele frequent getelde delen van het Nederlandse Waddengebied in 1980-1983 (naar Ebbing 1984).

Figure 4.1. Estimates of total numbers of Brent Geese migrating north along the Hondsbossche (Noord-Holland) between 26 February and 14 April based on extrapolations (1977-1983) with percentages (in the last four years) of these estimates of the world population; for comparison maximal numbers in spring in some frequently surveyed areas of the Dutch Wadden Sea in 1980-1983 (from Ebbing 1984).

117000 in 1982 en 147000 in 1981 (Ebbinghe 1984). Ook in 1979 hadden de Rotganzen een vrij goed broedseizoen (engelmoe et al. 1983), waardoor ook het in voorjaar 1980 relatief hoge aantal (cf. figuur 4.1) goed verklaard kan worden. Uit figuur 4.1, waarin ook de percentages vermeld staan die het geschatte aantal langs de Noordhollandse kust trekkende Rotganzen van de op grond van de internationale januaritellingen gebaseerde populatieschattingen uitmaakt, valt af te lezen dat elk jaar 18-30% van deze vogels langs vloog over zee. Dat in 1983 in maart en begin april een groter aandeel langstrok dan in de twee voorafgaande jaren kan samenhangen met de dat jaar gunstige voedselsituatie op de kwelders (de groei was sneller geweest dan normaal, Ebbinghe 1984), zodat de draagkracht van de kwelders in april en mei dit jaar groter was dan andere jaren. Mogelijk hangt ook het dit jaar vrijwel niet optreden van trek in juni met dit gegeven samen. Het is voor Rotganzen van zeer groot belang om met een goede vetvoorraad de tocht naar de broedgebieden in Taymir (Siberië) aan te vangen, omdat bij hun aankomst de plantengroei aldaar nog maar nauwelijks is begonnen. Het broedseizoen begint dus met een teren op de in het Waddengebied opgedane reserves. Om deze reden is het trekgedrag van de Rotgans geheel aangepast aan het optimaal profiteren van de groeifase van de voedselplanten in zijn winterkwartieren en op zijn pleisterplaatsen.

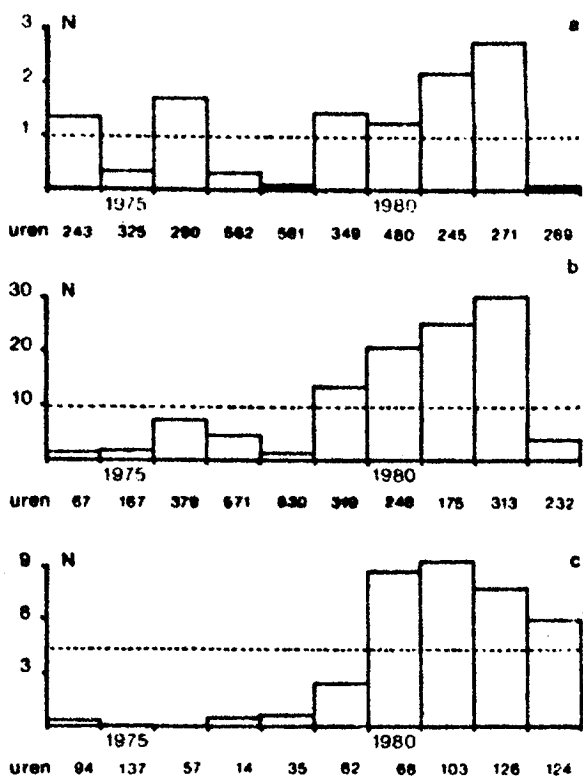
4.2. Grote Zeeëend- *Melanitta fusca*

In de eerste helft van 1983 werd de Grote Zeeëend, met name langs de Hollandse kust, zeer weinig gezien. In Zuid-Holland werden zelfs maar 41 exemplaren waargenomen. In de winter werden slechts af en toe Grote, Zeeëenden gezien. Eind maart namen de aantallen iets toe om in de maanden april en mei hun top te bereiken (figuur 7.12). Na half mei was de trek al vrijwel geheel stil gevallen. In juni werd de Grote Zeeëend nog op drie dagen waargenomen (2 e- 30 juni Hbz., 3 juni Texel). De laatste waarneming in Zuid-Holland werd op 5 mei gedaan (Scheveningen). De beste dagen waren:

7 apr 83: 179 N in 6 uur Hbz.
21 apr 83: 12 N in 1 uur Schev.
22 apr 83: 142 N in 3 uur Texel
24 apr 83: 99 N in 7 uur Hbz.
2 mei 83: 112 N in 2 uur Hbz.
2 mei 83: 149 N in 3 uur Texel
7 mei 83: 125 N in 4 uur Texel

Uit figuur 7.12 blijkt dat verreweg de meeste Grote Zeeëenden in het Waddengebied werden gezien. Noord-Holland komt op de tweede plaats en in Zuid-Holland kan dit voorjaar eigenlijk niet van trek van Grote Zeeëenden gesproken worden. Qua presentiepercentages bereikt Noord-Holland in april met 58% de hoogste waarde tegen 48% in het Waddengebied, terwijl in Zuid-Holland in geen enkele maand in meer dan 6% (februari) van de uren Grote Zeeëenden werden gezien. Een verklaring voor de consequent lagere aantallen in Zuid-Holland dan in Noord-Holland (een jaarlijks terugkerend fenomeen, cf. figuren 4.2.a en 4.2.b) komt naar voren uit de resultaten van de simultaan tellingen van voorjaar 1976 (Ruinaard 1977) en waarnemingen vanaf Meetpost Noordwijk (den Ouden & Camphuysen 1983). Met deze gegevens is reeds aannemelijk gemaakt, dat Grote Zeeëenden die vanuit Frankrijk via Cap Gris Nez pal NO trekken daarbij de bocht in de Nederlands/Belgische kust afsnijden en in de regel ergens in Noord-Holland de kust bereiken.

Worden de gegevens uit voorjaar 1983 vergeleken met die uit de voorafgaande voorjaren (cf. figuur 4.2), dan vallen duidelijk de goede jaren op (1979-1982), die in schril contrast staan met het afgelopen jaar en de jaren voor 1979. In het Waddengebied echter was 1983 zeker geen slecht jaar. Bij het interpreteren van deze figuur moet wel rekening gehouden worden met het feit dat er in 1974, vooral in Noord-Holland, gedurende te weinig uren is waargenomen om een goed beeld te geven. Dit geldt ook voor het Waddengebied in de jaren 1977 en 1978. In de figuur van het Waddengebied (figuur 4.2.c) is duidelijk de invloed van de tellingen op Texel te zien. Voor 1978 werd het merendeel van de uren op Schiermonnikoog en Rottumerplaat verzameld (ruim 90%), terwijl na 1978 het merendeel op Texel werd geteld (eveneens ruim 90%). Het feit dat sindsdien duidelijk meer Grote Zeeëenden uit het Waddengebied worden gemeld (cf. figuur 4.2.c) kan een aanwijzing zijn dat de Grote Zeeëend tijdens de voorjaars-

Figuur 4.2. Uurgemiddelde van de noordwaarts vliegende Grote Zeeëenden voor de maanden april en mei in de jaren 1974-1983 voor Zuid-Holland (a), Noord-Holland (b) en het Waddengebied (c). Bij ieder jaar is het aantal waargenomen uren in het betreffende deelgebied vermeld. De stipnellijn geeft het totaal uurgemiddelde over deze tien jaar weer.

Figure 4.2. Numbers of northwards flying Velvet Scoters per hour for the months April and May during the period 1974-1983 in Zuid-Holland (a), Noord-Holland (b) and the Wadden area (c). For each year the number of observed hours in that area is given. The dotted line indicates the mean numbers flying north per hour over the entire ten-year period.

trek ook een groot deel van de Duitse Bocht afsnijdt. Zij zouden dan vanaf Texel NO-waarts zee kiezen en niet of nauwelijks meer vanaf de andere Waddeneilanden waarneembaar zijn. Men moet hierbij echter wel bedenken dat vóór 1979 ook langs de Hollandse kust minder Grote Zeeëenden werden gezien dan in dit jaar en erna (figuur 4.2). Ook laat figuur 4.2 tenslotte nog zien dat, hoewel de aantallen Grote Zeeëenden die in Zuid-Holland de kust passeren altijd een stuk lager zijn dan die van de Noordhollandse kust, het aantal verloop door de jaren heen steeds vrijwel dezelfde fluctuaties vertoont.

Een mogelijke verklaring voor de geringe trek in 1983 langs de Hollandse kust zou kunnen zijn dat de vogels dit jaar om wat voor reden dan ook verder op zee vlogen dan andere jaren en daarom pas bij Texel de Nederlandse kust bereikten. Dit zou dan ook het verschil in aantallen tussen Texel en de rest van de Nederlandse (cf. figuur 7.12) kunnen verklaren.

In de jaren 1974-1979 bleken de meeste Grote Zeeëenden bij wind uit ZW tot W te worden waargenomen (Camphuysen & Van Dijk 1983). Omdat er in 1983 zeker geen sprake was van een minder frequent voorkomen van deze windrichtingen in vergelijking met de voorgaande jaren, lijkt de geringe trek langs de Hollandse kust van dit jaar niet hiernaar toe te schrijven te zijn. Opgemerkt moet worden dat in deze publicatie de beste jaren voor de Grote Zeeëend (te weten 1980-1982) niet aan bod zijn gekomen.

Het mag niet uitgesloten worden gedacht, dat niet zozeer voorjaar 1983 als een slecht jaar voor de Grote Zeeëend moet worden beschouwd, maar dat veel eerder de voorjaren 1979-1982 als exceptioneel goed moeten worden gezien. De aantallen ten zuiden van ons land overwinterende exemplaren zijn normaliter namelijk verwaarloosbaar klein ten opzichte van de in de Deense wateren overwinterende aantallen (Cramp & Simmons 1977), zodat de behoorlijk massale trek die in de vier topjaren werd waargenomen eigenlijk te hoge aantallen te zien gaf. Mogelijk overwinterden deze jaren meer Grote Zeeëenden in zuidelijker regionen dan normaal (wellicht mede onder invloed van de strenge winters 1978/1979 en 1980/1981), zodat in die jaren meer vogels op weg naar de

broedgebieden langs onze kust kwamen. In de op goede voorjaars voorafgaande najaren werden echter niet meer Grote Zeeëenden zuidwaarts vliegend gezien dan in andere najaren. Het is niettemin zeer wel mogelijk dat de zuidwaartse verplaatsing steeds zo ver uit de kust plaats vindt dat daarvan nooit belangrijke aantallen vanaf de kust worden opgemerkt.

4.3. Drieteenmeeuw- *Rissa tridactyla*

Het eerste halfjaar van 1983 gaf een voor deze periode ongebruikelijk hoog aantal Drieteenmeeuwen te zien. Figuur 7.28 laat duidelijk zien, dat de hoogste aantallen in de eerste zes weken van het jaar werden vastgesteld (97% van de vogels, $n = 11915$), waardoor het eerder aansluit op de najaarstrek dan op de voorjaars-trek. Tenslotte werden in december 1982 ook al meer Drieteenmeeuwen gezien dan voor die maand gebruikelijk is (cf. den Ouden & Maas 1984). In januari lag het presentiepercentage in alle drie de deelgebieden boven de 90%. In de loop van het voorjaar kelderde het aandeel uren met waarnemingen van Drieteenmeeuwen sterk, totdat in juni zowel in Noord-Holland als in Zuid-Holland nog slechts in 1% van de uren een Drieteenmeeuw langs kwam. De uurgemiddelden na februari lagen zo laag, dat ze in figuur 7.28 ten opzichte van de grote aantallen in januari geheel wegvielen.

Uit figuur 7.28 blijkt duidelijk dat de hoogste aantallen Drieteenmeeuwen op Texel (= Waddengebied) werden vastgesteld (in totaal 22.1 vogels per uur). De uurgemiddelden van Zuid- en Noord-Holland ontliepen elkaar nauwelijks (respectievelijk 7.7 en 7.6 per uur). Wel was er, zoals vaak ook bij najaarstrek wordt vastgesteld, in Zuid-Holland een groter aandeel zuidwaarts vliegende vogels waarneembaar dan in Noord-Holland (respectievelijk 88% en 59%). In het Waddengebied vloog zelfs 91% van de Drieteenmeeuwen naar het zuiden. Enkele goede uren waren:

8 jan 83: 9-10 u. 310 Z. Schev.
10-11 u. 338 Z, 26 t.p. Schev.
8 jan 83: 9-10 u. 1293 Z. Texel
10-11 u. 746 Z. Texel
5 feb 83: 11-12 u. 55 Z, 330 N en 13 t.p. Hbz.
5 feb 83: 10-11 u. 166 Z, 241 N. Texel

Uit tabel 4.1, waarin de totale uurgemiddelden van de Drieteenmeeuw in voor- en najaar sinds 1977 staan weergegeven, komt de uitzonderlijke plaats, die de eerste helft van 1983 in het gebruikelijke trekbeeld inneemt, duidelijk naar voren. Er werden, en dan slechts in een

Tabel 4.1. Totale uurgemiddelden van Drieteenmeeuw in voorjaren en najaren sinds 1977.

Table 4.1. Total means per hour of Kittiwake in springs and autumns since 1977.

	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
voorjaar (spring)	0.9	0.5	0.2	0.5	5.6	0.3	9.9
najaar (autumn)	8.9	5.1	8.8	6.1	3.0	11.5	-

korte periode, gemiddeld meer Drieteenmeeuwen per uur gezien dan in alle najaren met uitzondering van het voorafgaande. Het enige voorjaar, dat enigszins vergelijkbare aantallen te zien gaf, was 1981. Het verschildingspatroon dat voorjaar vertoonde eveneens sterke overeenkomsten met dat van 1983. Ook toen vonden de voornaamste bewegingen in de eerste anderhalve maand plaats en vlogen bijna alle vogels zuidwaarts en ook toen werden de meeste vogels in het Waddengebied gezien (den Ouden & Maas 1982).

De Drieteenmeeuw is een erg stormgevoelige soort en vrijwel steeds valt het massaal optreden van verplaatsingen langs onze kust samen met oceaanstoringen en stormdepressies. Het voorkomen in januari en februari 1983 vormde op dit beeld geen uitzondering. De winter van 1982/1983 was een uitzonderlijk stormachtige en met name in de maand januari volgde ene stormdepressie die andere op. De topdag op 8 januari viel na en tijdens een Zw-depressie, terwijl die van 5 februari optrad bij NW-storm vlak na de hevigste stormdepressie van de hele winter.

In totaal werd van 9884 Drieteenmeeuwen (83%, $n = 11915$) de leeftijd vastgesteld. Van deze vogels was 29% in zijn tweede kalenderjaar, 1% in zijn derde, terwijl 70% als adult werd genoteerd. Er waren nauwelijks verschillen tussen de leeftijdsverhouding van de vogels in de piekperiode van januari en februari en die van de enkele vogels die daarna gezien werden (cf. tabel 4.2). Alleen het aandeel 3e kalenderjaar vogels was onder

de buiten de piek passerende Drieteenmeeuwen duidelijk hoger. Wel waren er duidelijke leeftijdsverschillen tussen de

Tabel 4.2. Leeftijdsverhouding bij Drieteenmeeuw in januari/februari 1983 en in februari tot en met juni

Table 4.2. Age proportions of Kittiwake in January/February 1983 and in February-June

	2e k.j. (2nd c.y.)		3e k.j. (3rd c.y.)		adult (adult)		tot (total)
	n	%	n	%	n	%	
jan t/m							
half feb	2772	29	77	1	6672	70	9521
(Jan- half							
Feb)							
half feb							
t/m jun	75	21	22	6	266	73	363
(half Feb-							
June)							
Totaal	2847	29	99	1	6938	70	9884
(Total)							

drie deelgebieden. In Zuid-Holland en op de Wadden werden respectievelijk 63% ($n = 4289$) en 67% ($n = 3137$) van de vogels als adult gedetermineerd, terwijl dit aandeel in Noord-Holland duidelijk hoger lag (87%, $n = 2458$).

Al met al hebben zich deze winter zeer vele Drieteenmeeuwen in Nederland opgehouden. Niet alleen uit onze kustwaarnemingen komt dit naar voren, maar ook uit het binnenland kwamen veel meldingen van verzwaakte en dode Drieteenmeeuwen. Voor de RIJP verzamelde B.Voslamber dit seizoen 58 vogels in het IJsselmeergebied, terwijl tot in de stad Groningen waarnemingen werden gedaan van Drieteenmeeuwen (pers. med. R.Mantel). Veel van deze vogels waren in meer of mindere mate met olie bevuild. Van de door de olielachtoffertellers gevonden lijken (ook meer dan in de meeste winters) was minimaal 75% en maximaal 80% met olie bevuild, terwijl de IJsselmeervogels meest uiterlijk schoon waren, doch inwendig in maag en slokdarm op olie gelijkende substantie vertoonden (Camphuysen 1983, pers. med. B.Voslamber). Van de door Camphuysen c.s. gevangen kustslachtoffers bleek ongeveer 60% in adult kled te zijn, ongeveer 35% in 2e kalenderjaar kled en ongeveer 5% in 3e kalenderjaar kled. Dit beeld lijkt redelijk op dat van de zeetrekkelingen (slechts iets hoger aandeel eerstejaars vogels). Bij de Drieteenmeeuwen uit het IJsselmeergebied daarentegen kwam het aandeel 2e kalenderjaar exemplaren niet boven de 10%, terwijl bijna 40% als 3e kalenderjaar werd gedetermineerd (Camphuysen 1983). Coulson (1966) meldt op grond van ringgegevens dat jonge Drieteenmeeuwen van de Britse eilanden in grote aantallen westwaarts trekken tot Newfoundland en daar vaak ook hun eerste zomer doorbrengen en wellicht daardoor constateerden Blake et al. (1984) in de wintermaanden op de Noordzee relatief slechts weinig vogels in het eerste levensjaar. In het zuidoosten van de Noordzee troffen zij sowieso slechts geringe dichtheden aan in de winter, terwijl daar het aandeel jonge vogels maar ongeveer 8% bedroeg. Het deze winter aan de Nederlandse kust geconstateerde aandeel jongen lijkt dus zeer hoog te liggen. Mogelijk hangt dit samen met een geringe fourageercapaciteit van de jonge vogels, waardoor zij eerder door zwaar weer gedwongen worden de beschutting van de kustwateren op te zoeken om weer op verhaal te komen. Oudere vogels met een betere conditie kunnen het wellicht langer bij slecht weer op zee uithouden, ofschoon bijvoorbeeld dit jaar in Frankrijk in januari na langdurige stormen ongeveer 50000 Drieteenmeeuwen dood werden gevonden, waarvan 80% van 1000 op leeftijd gedetermineerde exemplaren adult was en slechts 5% in het eerste levensjaar (Cawthorne 1984).

Het lijkt er op dat de laatste jaren de Drieteenmeeuw's winters meer in de zuidelijke Noordzee voorkomt dan in de jaren 70. Toen werd steeds na november een duidelijke teruggang in presentie en uurgemiddelde geconstateerd, terwijl vanaf 1980/1981 ook in december, januari en februari veel vogels werden gezien. De twee 'beste' winters, die van 1980/1981 en van 1982/1983, lieten helaas ook de hoogste aantallen dood aangespoelde Drieteenmeeuwen zien (Camphuysen 1981, 1983), waarvan bovendien steeds een hoog aandeel met olie besmeurd was. Buitenlandse vondsten van dode Drieteenmeeuwen suggereren vreemd genoeg steeds dat deze soort relatief weinig met olie in aanraking komt (Verboven 1979, Stowe 1982, Blake et al. 1984, Cawthorne 1984). Blake et al. (1984) constateerden vaak associaties van fouragerende Drieteenmeeuwen met Alken en Zeekoeien, waarbij ze vermoedelijk gebruik maakten van dezelfde voedselbron, te weten kleine pelagisch levende vis, in de wintermaanden voornamelijk Sprot *Sprattus sprattus*. Uit visserijgegevens leidden zij bovendien af, dat de winter-spreiding van de Sprot in de Noordzee de laatste 10 jaar duidelijke verschuiving naar het zuiden heeft onder

Onder invloed hiervan is het zeer aannemelijk dat het aantal in de zuidelijke Noordzee overwinterende Drieteenmeeuwen ook is toegenomen. Met name hierdoor zou de toename van het aantal winteraantellingen, vooral bij slecht weer, in ons land van zowel levende (fitte) als zieke en dode vogels de laatste jaren goed te verklaren zijn.

4.4. Alk- Alca torda en Zeekoet- Uria aalge

Figuur 7.33 laat zien, dat in het eerste halfjaar van 1983 en dan met name in januari en februari flinke aantallen 'alk/zeekoeten' zijn waargenomen. De hoogste uurgemiddelden werden gemeld uit begin februari, ofschoon de hoogste presentiepercentages in januari werden vastgesteld. Na februari kelderden zowel de presentie als het uurgemiddelde snel. In de drie deelgebieden werden respectievelijk 97% (Zuid-Holland, n= 703), 94% (Noord-Holland, n= 1172) en 91% (Waddengebied, n= 342) van de 'alk/zeekoeten' gezien in de eerste twee maanden van het jaar. De totale uurgemiddelden in die maanden waren dan respectievelijk voor Zuid-Holland, Noord-Holland en Waddengebied 5.46, 11.72 en 10.03. De laatste alkachtigen werden gezien op 13 april te Scheveningen (Zeekoet), op 1 juli aan de Hondsbossche ('alk/zeekoet') en op 7 april op Texel en Schiermonnikoog (respectievelijk 1 en 2 'alk/zeekoeten'). De beste uren vielen alle op 5 februari. Hieronder worden zij expliciet genoemd:

5 feb 83:	9-10 u.	32 Z, 5 N, 2 t.p.	Schev.
	10-11 u.	72 Z, 6 t.p.	Shev.
	11-12 u.	65 Z	Shev.
	12-13 u.	31 N, 1 t.p.	Shev.
5 feb 83:	10-11 u.	69 Z, 6 N	Hbz.
	11-12 u.	69 Z, 16 N, 5 t.p.	Hbz.
	12-13 u.	14 Z, 58 N, 17 t.p.	Hbz.
	13-14 u.	8 Z, 70 N, 11 t.p.	Hbz.
	14-15 u.	4 Z, 100 N, 9 t.p.	Hbz.
	15-16 u.	4 Z, 85 N, 11 t.p.	Hbz.
5 feb 83:	9-10 u.	93 Z, 2 N, 7 t.p.	Texel
	10-11 u.	55 Z, 10 N, 14 t.p.	Texel

Zoals vaak bij alkachtigen is geconstateerd, werden de meeste exemplaren langs de Noordhollandse kust gezien. In tabel 4.3 staan de totale uurgemiddelden van 'alk/zeekoeten' zowel voor de maanden januari en februari 1983 als voor het gehele eerste halfjaar per deelgebied weergegeven. Hieruit blijkt inderdaad dat Noord-Holland in beide gevallen de meeste alkachtigen per uur oplevert. Niettemin lijken de verschillen tussen Zuid-Holland en Noord-Holland niet zo groot te zijn als in najaar 1982, toen het uurgemiddelde in Zuid-Holland slechts 20% was van dat in Noord-Holland (den Ouden & Maas 1984). Het Waddengebied laat slechts iets minder 'alk/zeekoeten' zien dan Noord-Holland (cf. tabel 4.3.). Een ander op-

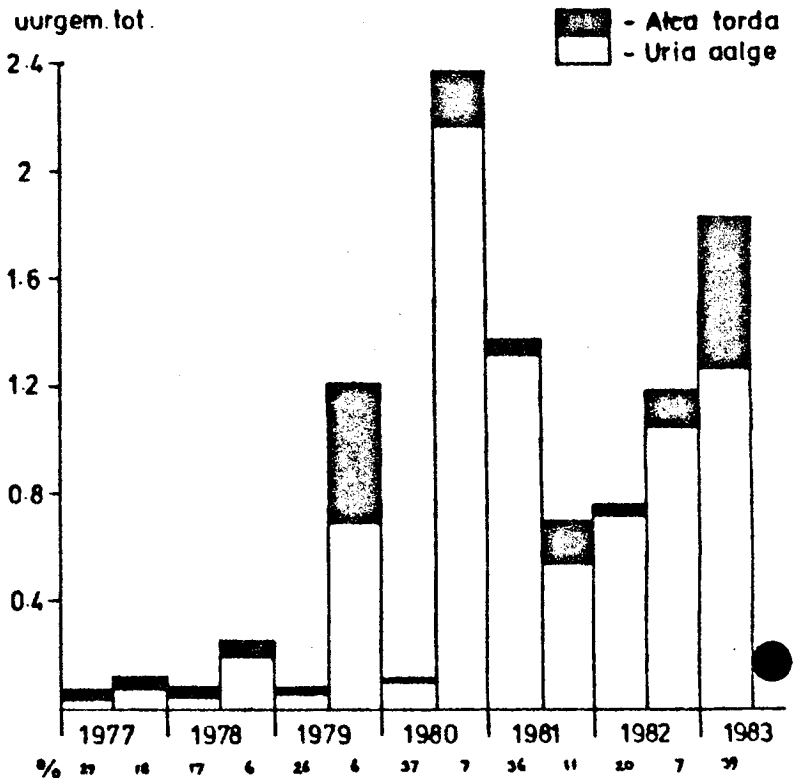
Tabel 4.3. Totale uurgemiddelden 'alk/zeekoet' Alca torda/Uria aalge voorjaar 1983

Table 4.3. Total numbers per hour of auks Alca torda/Uria aalge spring 1983

	jan/feb (Jan/Feb)	gehele periode (whole period)
Zuid-Holland	5.46	1.25
Noord-Holland	11.72	2.53
Waddengebied	10.03	1.89

merkelijk verschil is dat er in Noord-Holland duidelijk meer vogels noordwaarts vliegen dan zuidwaarts, terwijl in beide andere gebieden het omgekeerde het geval was. Het percentage zuidwaarts vliegende vogels bedroeg voor Zuid-Holland, Noord-Holland en het Waddengebied respectievelijk 69% (n= 703), 26% (n= 1172) en 73% (n= 342). Dit beeld is geheel analoog aan dat van de najaarsbewegingen van de 'alk/zeekoeten' in 1982 en in de meeste andere jaren (cf. bv. den Ouden & Maas 1984). Evenals al bij de Drieteenmeeuw is opgemerkt, doet zich dus het vermoeden voor dat het talrijk voorkomen van alkachtigen voor de Nederlandse kust in de eerste helft van 1983 eerder als een verlengde najaarspiek gezien moet worden dan als een nieuw fenomeen van voorjaarsstrek.

Dat dit voorjaar een uitzonderlijke plaats inneemt in het tot dusver bekende beeld van het voorkomen van 'alk/zeekoeten', wordt nog eens duidelijk geïllustreerd door figuur 4.3. Hierin staat het totaal uurgemiddelde 'alk/zeekoeten' voor de gehele Nederlandse kust per halfjaar vanaf 1977 tot en met voorjaar 1983 weergegeven. Van de voorjaren blijkt 1983 verreweg de hoogste aantallen opgeleverd te hebben. Slechts in het najaar van 1980 werd een hoger uurgemiddelde 'alk/zeekoeten' geconstateerd. Er blijkt duidelijk uit figuur 4.3 dat sinds 1977

Figuur 4.3. Totale uurgemiddelden 'alk/zeekoet' Alca torda/Uria aalge per halfjaar voor de jaren 1977 tot en met voorjaar 1983; tevens is weergegeven hoeveel procent van de vogels op soort werd gedetermineerd.

Figure 4.3. Total numbers of Razorbill/Guillemot Alca torda/Uria aalge per hour per half year period for the years 1977 until spring 1983; the percentages of auks identified specifically are given as well.

twee winterseizoenen duidelijk meer alkachtigen te zien hebben gegeven dan de rest en wel de seizoenen 1980/1981 en 1982/1983. Het hoge aantal vogels in najaar 1979 zette zich niet tot in de wintermaanden voort. Zo lijkt ook hier het beeld van het voorkomen van 'alk/zeekoeten' sterk op dat van de Drieteenmeeuw.

Ongetwijfeld heeft het zeer sterk stormachtige karakter van deze winter en met name van de periode januari tot en met half februari een sterke positieve invloed gehad op de aantallen voor onze kust verschijnende alkachtigen. De absolute topdag op 5 februari, toen zowel te Scheveningen als aan de Hbz. en op Texel zeer vele 'alk/zeekoeten' werden gezien, viel tijdens een NW-storm na de zwaarste stormdepressie van de gehele winter (31 jan/1 feb met wind tot orkaankracht uit W tot NW). Waarschijnlijk zijn we hier getuige geweest van koerscorrectievluchten.

In figuur 4.3 staat tevens voor elk halfjaar de uit de aantallen op soort gedetermineerde vogels berekende verhouding tussen Alk en Zeekoet weergegeven. Onder de abscis staat aangegeven hoe groot het percentage gedetermineerde 'alk/zeekoeten' in de betreffende periode was. Er wordt in figuur 4.3 sterk gesuggereerd dat er in het eerste halfjaar van 1983 een relatief hoog aandeel Alken onder de langsvliegende 'alk/zeekoeten' was. Alleen in najaar 1979 werd een hoger aandeel Alken gemeld, maar in alle andere perioden lag dit lager. In totaal werden in voorjaar 1983 2217 'alk/zeekoeten' gezien, waarvan 30% op soort werd gedetermineerd (respectievelijk in Zuid-Holland, Noord-Holland en Waddengebied 46%, 43% en 13%). Tabel 4.4 laat zien dat de soortverhouding in de drie deelgebieden zeer sterk op elkaar geleek. Terwijl in het najaar van 1982 nog ongeveer 90% van de gedetermineerde alkachtigen Zeekoeten waren en 10% Alken (den Ouden & Maas 1984), bleek in januari/februari 1983 deze verhouding naar 70% Zeekoeten en 30% Alken te zijn verschoven. Bij de olieslactoffertellingen van januari tot en met april 1983 werden van de gevonden 'alk/zeekoeten' eveneens 69% Zeekoeten en 31% Alken gedetermineerd (n= 902, Camphuysen 1983). In vergelijking met de soortverhouding tijdens de olieramp van 1980/1981 (85% Zeekoet en 15% Alk, Camphuysen 1981) is er dus duidelijk sprake geweest van een hoog aantal Alken in de eerste

twee maanden van 1983.

Tabel 4.4. Soortverhouding Alk en Zeekoet per deelgebied in voorjaar 1983.

Table 4.4. Ratio of Razorbill and Guillemot in each area in the first half of 1983.

		Zuid-Holland	Noord-Holland	Wadden	tot.
Alk	n	108	151	10	269
(Razorbill)	%	34	30	23	31
Zeekoet	n	213	351	34	598
(Guillemot)	%	66	70	77	69

Het lijkt er op dat in de jaren sinds 1977 een toenemende tendens is te bespeuren in het voorkomen van 'alk/zeekoeten' voor de Nederlandse kust. Helaas zijn de twee winters met de hoogste aantallen ook precies de twee winters geweest met zeer hoge aantallen olieslachtoffers onder deze soorten (Camphuysen 1981, 1983). Bovendien hadden deze beide winters een nogal stormachtig karakter, zodat niet geheel duidelijk is aan te geven waarom wij meer alkachtigen te zien kregen. Mogelijk waren hun omstandigheden door slecht weer en olie op open zee zodanig ongunstig, dat zij dichterbij de kust kwamen dan normaal, maar evenmin mag uitgesloten geacht worden, dat er sinds de jaren 70 (waarin zeer hevige winterstormen ook met enige regelmaat optraden, bv. de orkaan van 1 januari 1976) inderdaad meer alkachtigen in de zuidelijke Noordzee zijn gaan overwinteren. Zoals ook al vermeld werd bij de Drieteenmeeuw, is de winterverspreiding van de Sprot de laatste jaren zuidelijker komen te liggen dan vroeger (Blake et al. 1984). Deze vissoort werd door Blake et al. (1984) als de voornaamste wintervoedselbron van met name de Zeekoet vastgesteld, zodat een zuidwaartse verschuiving van hun overwinteringsgebied zeker niet onwaarschijnlijk lijkt. Het zou dan zo zijn dat de verschuiving van de verspreiding van de Sprot een zuidelijker verspreiding van alkachtigen en Drieteenmeeuwen heeft veroorzaakt en dat daarom de laatste jaren in stormachtige winters grotere aantallen van deze soorten voor onze kust verschijnen dan in vroeger jaren. Of zij in de zuidelijke Noordzee ook meer risico lopen met olie besmet te raken, of dat olieslachtoffers bij hun huidige winterverspreiding eerder gevonden worden dan bij een meer pelagische verspreiding in het noorden (cf. Bibby 1981), blijft nog één van de vele op te lossen vragen.